

הפרדוקס של מדעי הרוח משבר ותקווה

פרופסור חנוך בן-פזי

הפרדוקס של מדעי הרוח

משבר ותקווה

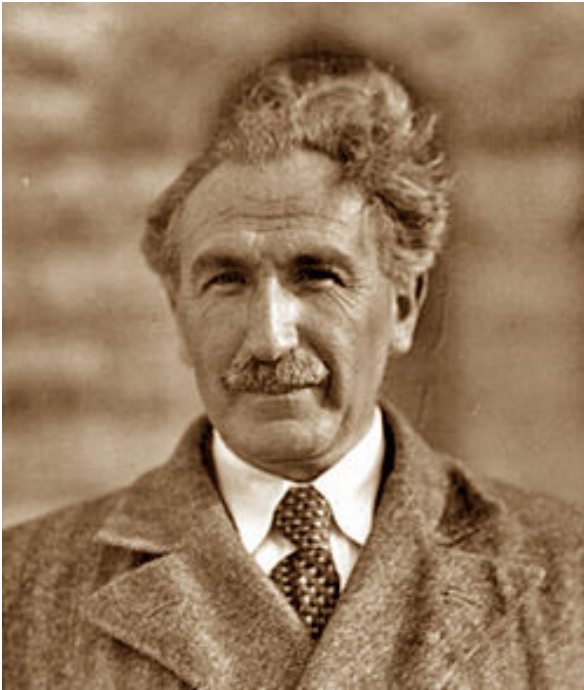
פרופסור חנוך בן-פזי

מבול עץ כה עיקש שממנו נעשה האדם –
אי אפשר ליצור דבר
שהוא ישר לחלוטין".
(עמנואל קאנט)

**"מאמר תיאולוגי מדיני
ובו קצת מחקרים המראים
כי חופש העיון הפילוסופי לא זו בלבד שאפשר להעניקו
בלא שיתנזקו יראת שמים ושלום המדינה,
אלא אדרבה, אי אפשר לבטלו
בלא שיבוטלו עמו שלום המדינה ויראת שמים עצמה".**

(שפינוזה, מאמר תיאולוגי מדיני – עמוד השער)

שמואל הוגו ברגמן

1883 - 1975

פעמים רבות אני שואל את עצמי: מה עשית אתה כפילוסוף כדי למנוע את הקטסטרופה המאיימת על האנושות? האם לא העברת את אחריותך לאנשי הפוליטיקה, שהם, אף אם נייחס להם את הכוונות הטובות ביותר, אינם אלא כלי הוצאה לפועל של עמיהם ומפלגותיהם?

אמנם זאת היא מליצה נדושה. אך בכל זאת נכון הוא, שהמין האנושי בזמננו מפגר מבחינה רוחנית ומוסרית אחרי הישגיו האינטלקטואליים והטכניים. הוא דומה לילד המשחק בצעצוע שיכול בכל רגע לפוצץ את כדור הארץ שלנו. נדמה לי, שאנו הפילוסופים אחראים במידה רבה לתהום הזאת המפרידה את המעמד האינטלקטואלי של האנושות ממעמדה המוסרי הרוחני.

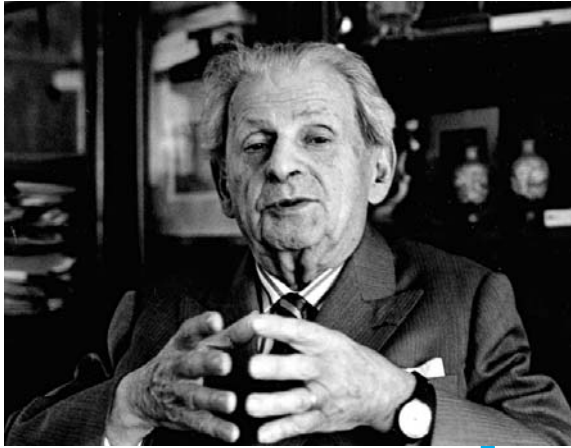
(שמואל הוגו ברגמן, במשעול, עמ' 144)

על מה אנו מדברים כשאנו מדברים על מדעי הרוח ?

Humanities
or
Geisteswissenschaften

מדעי האדם = Humanities

מדעי הרוח = Geisteswissenschaften

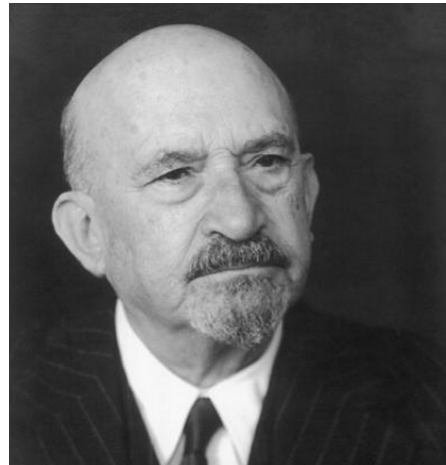

"במובנו הרחב, משמעותו של ההומניזם הייתה הכרה במהות הבלתי משתנה הקרויה "אדם", אישור מקומו המרכזי בכלכלת המציאות ואישור ערכו שהוא מקור כל הערכים: כבוד האדם הן בכך והן בזולת, המחייב הגנה על חירותו; הפרחת הטבע האנושי – הבינה במדע, היצירה באמנות, ההנאה בחיי היומיום, סיפוק הרציות ללא פגיעה בחירותם ובהנאותיהם של אנשים אחרים, ועל רקע זה - כינונו של חוק צודק, משמע חוק של מדינה הנוהגת לפי אמות מידה הגיוניות וליברליות, משמע שוב, מדינה השרויה בשלום עם מדינות אחרות ובעיקר פותחת בפני היחידים – וזו נקודה חשובה – תחום רחב ככל האפשר של הפרטי, שעל ספו החוק נעצר. גבול לחוק הינו מהותי להומניזם. שכן ההומניזם אינו מכיר אולי חוקים אחרים זולת חוקי המדינה והטבע".

(עמנואל לוינס, חרות קשה)

התכנית להקמת מוסד להשכלה גבוהה יהודי (1902)

מרטין בובר, חיים וייצמן וברתולד פייבל

”בית ספר גבוה יהודי כשלעצמו כבר יהיה סימן בולט לעין
ללאומיות היהודית החיה, לרוח היהודית היוצרת: בעיני
המחייבים את קיומו של עם ישראל ואת עתידו והחיים למענם –
יהיה מרכז הרוחני ; למפקפקים בעם היהודי – יהיה סמך חדש
ורב כוח ; וכנגד אותם המבקשים להרוג את העם היהודי או לגרום
לכליונו – ישמש מבצר שלא יוכלו להורסו”.

(בובר, וייצמן ופייבל)

”אנחנו פונים בראש ובראשונה אל כל חברינו לדעה, אל הציונים.
ברם, אנחנו פונים גם אל כל אותם היהודים ששמרו אמונים לעמם,
אלה האמונים שלא ישכיחו מלבם את עתידו של העם. אנחנו
קוראים להם לעשות מעשה טוב ; הם קרואים לעזור לנו בהנחת
אבן הפינה לבניין גדול שישלימוהו הרבים, לבניין הגאה האמור
לקום לעם היהודי, לרוח היהודית, לעתיד היהודי”.

אם יש שעת כושר – עכשיו באה !

(בובר, וייצמן ופייבל)

1. כבוד האדם

2. החשיבה הביקורתית והחשיבה היצירתית.

3. התנגשות הציביליזציות

4. הצורך בשותפות אנושית

1. כבוד האדם

לשמור על האדם כאדם
ושלא יהיו חיי באדם מכשיר לעשיית רווח

2. החשיבה הביקורתית והחשיבה היצירתית.

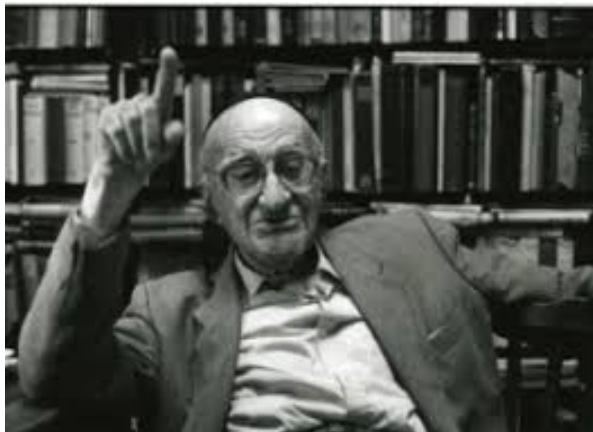
3. התנגשות הציביליזציות

"ההיסטוריה היא דברי הימים של הפשעים, הטירופים והאסונות של המין האנושי".

(אדוארד גיבון)

"אדוארד גיבון אמר את האמת, אך לא אמר את כל האמת: אמנם ההיסטוריה היא דברי הימים של פשעים, טירופים ואסונות; אך היא גם דברי הימים של מאבקי אדם נגד הפשעים, נגד הטירופים ונגד האסונות. הפשעים, הטירופים, האסונות – מקורם בטבע העולם ובטבע האדם עצמו; לפיכך המאבק נגדם מחייב מאמץ עצום של האדם – הפרט והקולקטיב – להתגבר על טבע זה; לשון אחר – זהו מאבק האדם עם עצמו".

(ישעיהו ליבוביץ)

3. התנגשות הציביליזציות

התנגשות הציביליזציות האמיתית היא ... התנגשות בתוך נפש היחיד, שבה חמדנות ונרקסיזם מתמודדים כנגד כבוד ואהבה, כל החברות המודרניות מפסידות בקרב במהירות, שכן הן מזינות את הכוחות המביאים לידי אלימות ודה-הומניזציה, ואינן מצליחות להזין את הכוחות המצמיחים תרבויות של שוויון וכבוד

(מרתה נוסבאום)

4. הצורך בשותפות אנושית

“שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך”

בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי; תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך". (קהלת רבה פרשה ז, א [י"ג])

נַעֲשֶׂה אָדָם

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ
וַיְרֹדוּ בַדֶּגֶת הַיָּם וּבְעֹוף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ
וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ:

נְעִשָׂה אָדָם

אני ואתה נעשה את האדם

הפרדוקס של מדעי הרוח משבר ותקווה

פרופסור חנוך בן-פזי